

(1)

निळें: सहश्रदळा मिसळ। ला॥७॥ तेथें सेउनि परागध वळ: उ न्म त मा त ले
अळि उळ: क री ति आ नं दा चा गों दळ: सु ख क लोळ स्वा नं दे॥८॥ ला ग लि
अनु हा ता चि ध्व नि: र ण सु णी ति द वा ल क्ष णि: श्या हि ना दा ते प्रा शु नि:
नि शब्द प णी नि वां तु॥९॥ ते थ मों दा सु र वा च प ड: डो ल तां दि स ति अ ति
गो ड: ते णों जि वा चे पुर त को र: क रि ति यु मा ड सो हं हं से॥१०॥ मु मु क्ष
म यु र अ ति प्री ति: पि ढें प स र नि ग ना व ति ये उ नि व सं त व ना प्र ति: रा
हो फो डि ति गुरु ना में॥११॥ ने म स क। कि ळां हो ते मों न: व सं त र त वि
रा ज दे खो न: ति हिं क र नि मों नां वि स र्ज न: म धु र स्त व न गर्ज ती॥१२॥ अ
कि स रो व रि नि र्म ल पा णीं वि का श ल्या न व वि धा क म र्छ णी: भ क सु

भा ग:॥
११
१२॥

(2)

स्माततियेस्त्रानिःनिमजनिनिश्चळ॥१३॥तेसरोवरिंचेसेवितांपाणीः
जिवशिवचक्रवाकदोन्हिःसद्युसचिदमातुवसंतवनिःदेखोनिमि
ळणीमिळाळि॥१४॥वसंतंउल्लासतसवराःउल्लो नलागलियास्वा
नंदधाराःपारंबियाभेदुनिधराःधराधराविगुंतल्या॥१५॥बोधमळ
यानिळसळकतःतेणेंवनुश्रीमद्वचनःमोक्षमार्गिचैपांथीक
तेथेःनिजिनिजतनिजसपें॥१६॥असासद्युसवसंतरावोःनिजप
कवनादेनुळावोःतोभागवतसजनआध्यावोःगुह्यसंगेनह
णोदेवोःतेपरीसाम्याउद्धवोःन्याहाळिपाहोहरिवदन॥१७॥कायसो
गेलगुह्यगोठिःकोणअक्षरेंनिगतिबोठिःयावचनार्थाघालावया

म२॥

॥उद्धवासादेवोसागनु॥१७॥बारावआध्या
॥निरुपणःसत्संगाचापरिमागदना॥कमोचा
॥कतोतेअकाणःसागितेलदेणकमोच॥१८॥स
पनाअकरावोअध्यावोः

(2A)

मिठिः उल्लासपो विउद्ववा ॥२०॥ जैसं मेघमुखिचें उदकः वरी-या वरी
सेलिचातकः तैसं कृष्णवचनालागि देखः पसरिले मूख उद्वे ॥२१॥ ऐसा
उद्ववाचा आदतः देखो निहरि जाला सादतः भक्त कृपाळु अति उदातः निज
गुह्यसाचात सांगतु ॥२२॥ श्लोक ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ नरो धृतिमांयोगो
न सांख्यधर्म एव च ॥ न स्थाध्यायस्तपसा गो नेष्टा पुर्वे न दक्षिणा ॥१॥
व्रतानियतं दुंदुभीतिर्यानि निरामयमा ॥ यथावतं धेसं संगः सर्वसं
गापहो हि मां ॥२॥ टिका ॥ मजवश्यक नावयालागीः सामर्थ्य नाहि अष्टां
गयोगीः निसानिय विवेकज्ञांः आंगोपांगीं मजनपवे ॥३॥ प्रकृतिपु
रुषा विवंचनाः आखंड आलोढि तिमनाः पावावयामासिया खानाः

भागः
११
१२

॥पंचो नि आपरवडिः कृष्णदेवं चंद्रायणं जालिवेडि॥

सामर्थ्यजाणां नां हि ॥२४॥ धर्मअहिंसादिसहितः सत्ययाचं नमिं न दे
प्राप्तः मुख्यवेदाध्ययने मिअप्रात्यः सांगसमस्तजहि पटिले ॥२५॥ तेथ तपे
कायसिं बापुडिः त्याचं जोडिमि न जोडे ॥२६॥ देहगेहसागुन उदासः विरजा
होमी मिं सर्वस्वः साधनिअति श्रेष्ठसंयासः त्यासि मिं परेशाना तुडे ॥२७॥
करितां श्रौतस्मात्कर्मासीः कर्मदे जालि पाणी फीसिं तहिं मिना कळे स
सिः कुत्र होमं सिंकष्टतां ॥२८॥ गानधनदानतिळदानः दानदे तां धन
धान्यः त्यासि मिं नाटोपें जाणाः दानासी मानन वचतां ॥२९॥ दुपांगलुकि
तासु पंचमिं विष्णुपंचक बुधाष्टमिंः अनेकव्रतें करितां नेमिंः मिं ते
कर्मिना तुडे ॥३०॥ होकां वापि कूपजारा मः वृक्षरोपणवनविश्रामः ॥३१॥

आत्ममधुरात्मसुखागः सर्वस्ववैचनिकरातिं सां
गः मासप्राप्तिनिवृत्तिः तेषां मिश्रितं नाटो
पे ॥३१॥

नामः
११
१२

आचरतां स्वार्थकर्मः मिं आत्मां रामनेमटेः ॥३॥ नानाबुद्धे र हस्यमंत्रः
विधिविधानेन आतिपवित्रः सामर्थ्ये अतिविचित्रः न कृतिस्वतंत्रमस्त्रा
सीः ॥३॥ पुष्करादि नानातिर्थैः वापे निर्दोषीति समस्तैः शिवापावावया
मातैः सामर्थ्यया तें आसेनां ॥३॥ ये मनमसे विति अहिर्निर्गिः जेस
दासीणवितिसाधकां सीः ते यो विद्यासाक्षीया द्दारापासीः सामर्थ्यया
सि आसेनां ॥३॥ उद्धवाये मने मने धारः ये कृष्णि सां वे अथ्याइंस वि
स्तरं नुजमिसंगै न साचारः संक्षपाकार बारावां ॥३॥ ते ये मनेम
बरबाराः आणी सकळ बोधन संभाराः याविया मासियानगराः मा
गुपुढारा चालेनां ॥३॥ तें गेलि संता चिया दाराः धरुनि साधुच्या आ

५ धाराः आवर्चिं आलिं मास्याधराः एवं परंपराम ह्यात्पी ॥ ३५ ॥ ते सौन
देसत्संगतिः संगेसकळसंगा तें द्येदितिः ठाकठाक मासि प्राप्तीः पंगि
स्तन कृति आणी कां ॥ ३६ ॥ किटकिप्रमरि च्या संगतिः पाळट लिस्व
देहस्थितिः ते विधरीतां संताचि संगतिः भक्त पाळट ति मटपें ॥ ४० ॥
केवळ पाहे पांजड मुढें चंदना मयति जें माडे तें सुगंध जालिं लांकुडें
मोळ गाढें पावलिं ॥ ४१ ॥ तें अचेतन काळें सर्वथा चढलिं देव बाल पां
च्या माथां साचा पांगु पडें श्रीमंतां राजें तत्त्वता वंदिति ॥ ४२ ॥ ते सिधरी
ज्यां सत्संगतीः भक्त मासि पद विपावतिः सखिं मज पुज्य होति सांगा
किति महिमान ॥ ४३ ॥ संत संगति वेगळे जाणाः तां काळ पावावया मासे ॥ ४४ ॥

भागः
११
१२

स्नानः आणिकनाहिंसासाधनः सत्य जाणउड्वा ॥४४॥ मागे बोलिं लिं
जेसाधनेः ते अवधिं मळिन अभीमानेः ऐक्यां चिं हिं लक्षणेः तु जका
रणे सांगेन ॥४५॥ अष्टांगयो गीं दुर्जयो पवनः सर्वथा सांगे ना जाणः
सांघे तरी नागवणः अनिकार जाणसि दिं चि ॥४६॥ निसानिय विवेक
ज्ञानः जेथें मानि पंडिता भीमाने अवळवां छिति धर्म सन्मानः ज्ञानचि
विघ्न जायासि ॥४७॥ अहिंसा धर्म करीतां जनिः धर्म पणों गाळि
तां पाणीः तेथें निमालिया जीवस्त्रेणीः अधर्म पणीं तो धर्म ॥४८॥ क
रीतां वेदाध्ययनः मुख्य वेदें धरिले मोनः पठण मात्रें मिना तुडे जाणः
यजन दान वांछितां ॥४९॥ तप करे जातां देहिं क्रोध ताप साचो ठाईः

५४

(5)

परताजावोंनैदि कहिः वाढतापाहिं निचनवा ॥१०॥ सर्वस्वयागें सन्यास
ग्रहणः जेथें हिनजळे देहाभीमानः मर्थ विरजा होम गेला जाणाः मानाभी
मानबाधीति ॥११॥ श्रोतस्मार्तकर्मभोगः उष्टापूर्तजेकांयांगः तेथें आ
डवाढाके सें स्वर्गभोगः कर्मदयशेगबाधका ॥१२॥ नानादानदेतां सकळ
वासनावांछिदानफलः कांदाते परमार्थप्रवळः लागला अढळढळना
॥१३॥ अनंतव्रतव्रतिजालाः चोरागातिदेवोबांधलाः सेखिं अनंतातें
विसरलाः देवोहारविलाहातिचा ॥१४॥ नानायज्ञकरीतां विधीः मंत्रतं
त्रपात्रशुद्धिः सहसापावोंनशकें सिद्धिः पावल्यां बाधिफलभोगः ॥१५॥ ना
नाछंदेरहस्यमंत्रः विकळहोंनयउच्चारः मंत्रिमंत्रचळसाचारः चळछेअ ॥१६॥

५४ पारमंत्रवादिः॥८६॥ लुगडिंकरनियांताबडिःतिथिभीमानेकापडिःभीके
 लागीबापुडिःनाहिआर्धघडिविश्रामु॥८७॥ येमनेम बारबारःक
 रितांअखंडकोरबारःचोविसांमाजियाचाउभाराःनेपातिसोइरापंचवि
 सांवां॥८८॥ यवंसांगीतल्लासाधनांसिःआपमतिकरीतांयासिःबाधक
 ताआहेसर्वांसिःतेभ्यानुजपासीसमितले॥८९॥ करितांसाधनेआपम
 तिसिःतेथेविघ्नेउपजतिअसिःतेनिसाधनेसाधुउपदेशिःसर्वहासि
 दिसीपावति॥९०॥ साधुनसंगतिनिर्धारिःनानासाधनाहाकायकरि
 कोणविधानकैसीप्रतिनिजनिर्धारिकलेना॥९१॥ नकरीतांसाधन
 विप्रतिःतेकेवळजाणसत्संगतिःमजपावलेनेपाकितिःतेमितुजप्रति

(6)

संगेन ॥ ६२ ॥ श्लोक ॥ सत्संगेन हि देते या या तु धाना मृगाः खगाः ॥
गंधर्वा सरसो नागाः सिद्धाश्चरणगुह्यकाः ॥ १ ॥ विद्याधरमनुष्य
गुर्वेद्याः श्रुद्धास्त्रियो यजः ॥ राजसमः प्रकृतयस्तस्मिंस्तस्मिन् गु
णेषु युगे ॥ ४ ॥ टिका ॥ पाहातों के वळ जिव जडः रजत मयो निज नम जे म
हः सत्संगति जागे निदृढः माते सत्संग पावले ॥ ६३ ॥ देयदान वनिजा
चरः खग मृग गंधर्व असुरः सिद्धा नय विद्याधरः नाग विस्वार गुह्य
का ॥ ६४ ॥ खग मृग सर्प पावले मातः मा मानव त वंते सह जे सरतः वेद्य
शुद्ध स्त्रियादिसमस्तः पावले माते सत्संगे ॥ ६५ ॥ जे सकळ धर्मा वेगळे
ज्याच्या नां वासि कोणी नातळे ॥ ज्या देखो निज गपळे ॥ असंत मैळे ॥ ६६ ॥

6A

अयं ज ॥ ६८ ॥ तिहिं धरुनिसत्संगतिः आलेमा स्तीया पदाप्रतिः देव
दिजसांते वंदिति अभिनवगति सत्संगु ॥ ६९ ॥ धरीलियां सत्संगतिः
निह्यते विवेक्य होति उद्धवा तु निष्पाप निश्चितीः तहिं सत्संगतिकरा
विः ॥ ७० ॥ सोनें साडे पंधें चोखे देः रासिर ताचि संगति जोडे तें अधिका
आधिक मोल वाढे मुकुटिं चढे महेश ॥ ७१ ॥ तैसि पुण्य पुतशाचि संग
ति जाल्यो अनंत सुख पावति सुख यांते वंदति शिवा दियेति मेदि
सीः ॥ ७२ ॥ ये मधर्म पांया ला गतिः तिर्थे पायवणि भागति भावे धरी ल्यो
सत्संगतिः ये कृदि प्राप्ति पुतशासि ॥ ७३ ॥ देसनाक्ष सखी श्रद्धा हिं
अयं जतर लेखण सिकाइ साया गायु गाचा ठां इं बाहु साल पाहिं उ

भागः
११
१२

इरीलें: ॥७२॥ श्लोक ॥ बहवो मत्तदं ब्राह्मणास्तुष्टु कायाववा दयः ॥ वृष
पर्वविक्रिबाणो मयश्चाथ बिभीषणः ॥ १॥ सुग्रीवो हनुमान् सो गजो
गधो वजीर्यथः ॥ माघः कुब्राव जे गोप्याय सपत्न्या सथापरो ॥ इ
टिका ॥ वृत्रासुरगाइ जे वेदिः जे इन्द्रा सभा सळला युधिः युधिं अ वि
तद बुद्धि मासे निज पति पाय ॥ ७३ ॥ ऐकतों नारदाच्या गोवि
गर्भे चिमजसी घातलि मित्रिः जे जन्मला कयाधु चां पोठिः भक्त जग
जे विप्रहरादु ॥ ७४ ॥ वृषपर्व दिसे अददुः मासो पदिं जाला प्रविष्टुः
बळिचा दारी मीं खुजदुः जालो बाहु मी के सो ॥ ७५ ॥ छळें करीतां ब
ळी बंधनः छळिं मिळळी लो जाणाः आंगा आले दार पाळपणः बळि ॥ ७६ ॥

७५

धीनमिंजालोः॥७६॥स्यवकिचापुत्रबाणसुरःशिववरदेमातलाथो
रुःमास्यापुत्राचाचोरिलापुत्रःदोहिंचाहेरनाडु॥७७॥तोम्यासाधु
निधरील्ल्यांचोरःतोबाणकेलाजर्जसःछेदिलासहस्रपुजांचा
भारःशिवजिवेमासनेदिचि॥७८॥तोबाणहोराभक्तपुत्रसणेमास
आणोमजहिबकिचीभोडभारमिंवासंयाचादारीःयालागी
उदरींवाणातें॥७९॥मग्यासंचोरवावयाशिवातेंबाणुआ
पुलेनिनिजहस्तेंःअक्यशिवपदिस्त्रापिलेंयातेंःकल्याणोतेंपा
वलाः॥८०॥स्वोदोवनआग्नीसिःअर्जुनेदिधलेस्वावयासिःतेथें
जळतांमयासुरासिःप्याचियासिउदरीलें॥८१॥राक्षसकुळिज

नागः
९९
५२

(8)

नम्रा जाणः शत्रुचा बंधु वीभीषणः मासा ठाई आनन्यशरणः
जीवप्राणतोमासा ॥ ८२ ॥ सुग्रीवं हनुमंतुजांबुवंतुः याचापवादा
विस्मातुः जटायु उद्धरीला वनांतुः जोरावणें स्वस्तुकेला होता ॥ ८३ ॥
जो सरोवरीं ग्रहयस्तुः स्त्रिपुत्रां सांडिला जितुः तो अंत काळिमा
तें स्मरतुः आतंभुतु आलु ताव ॥ ८४ ॥ सांडनिसमस्ता चिआ
शः पा होनि वैकुंठि चिवा स राजिवठचलु नीराजसः पावपरे
ग्राम्हाणे वेगीं ॥ ८५ ॥ गजेन्द्राचे तातडिः वैकुंठिहु निलवडसवडिः
प्यांगरडापुढें घालुनि उडिः बंधन तोडिं मजाचे ॥ ८६ ॥ यासि पशु
योति जन्म होतें परोअ तो अंति स्मरला मातें पावल्यां मास्यानि ज

नि

॥ ८६ ॥

जागः
११
१२॥

गोपीकामजपाहेपावल्या॥८॥साविपरीजाणगाइःवेणुध्वनिवेधल्यापाहिः
व्याघ्रभयविसरल्यादेहिःमाशाठाइंविनटल्याः॥९॥माश्यावेणुध्वनिवे
धलेमनःवढे-विसरलिंस्तनपानःमुखिचाकवळमुखिजाणःमासेंध्यान
पावलेः॥१०॥वेणुस्तवजिहिःनिजवैरसांडुनिदेहिःयेरयेरां वरीमानापाहिः
व्याघ्रहरीणादेहिंविनटलिः॥११॥प्याडपडिलेयमळार्जुनःनेतरलेहेन
वल्लभोप-रंदावनिचेंवृक्षतेपा-मासेसन्निधिंजाणउद्धरलेः॥१२॥मासे
निचरजघातेंसाचारकाळयातरलांडुराचारःनागनागीणीसहपरीवारः
मासेनिविखारउद्धरीलेः॥१३॥मयोरतरलेमोरविसीःगुलमलतामृगपाशा
णासिःजडमूढतेवंदावनवासिःमत्सनिधिंसांसिउद्धारः॥१४॥मासेसंगतिचि

१९
अनन्यप्राप्तिः ते चिसा चिमुद्धभक्तिः तेणं कसक्तसनिश्चितीः मासे निजप्राप्तिपाव
लेः ॥ १८ ॥ आपुलिजे निजपदप्राप्तिः ते सत्संगे विपानिश्चितीः दुर्लभहेउद्धवाः ॥
प्रतिः स्वयं श्रीपति सांगतुः ॥ १९ ॥ श्लोका येन योगनसांख्यनदानव्रततपाध्वरे
व्याख्या स्वाध्यायसन्यासेः प्राबुया दानवानपीः ॥ २० ॥ योगयागव्रतदानः वेदाध्य
यनव्याख्यानः तपतिर्यज्ञानध्यानः संवासग्रहणसादरं ॥ २१ ॥ इत्यादिना ना
साधनेः निष्ठाकरीतां निर्विधनेः मासि प्राप्तिदुरासतेणः जिवे प्राणेनेपविजेः ॥
॥ २२ ॥ यापरीसीपातां साधनेसिं मासि प्राप्तिनाहि अतिप्रयासिं ते पावल्या अप
यासिं मत्संगा सिलाहोनिः ॥ २३ ॥ सागोपीकांसि मासि प्राप्तिः मिचिशां चिसत्संग
तिः सत्संगे निजपदप्राप्तिः जाणनीश्चिती उद्धवाः ॥ २४ ॥ गोपीकां चिसप्रेमस्ति

तिः ते तु जगोक्तुं जालिप्रवृत्तिः तु जहजेन तर्कप्रतिः ते मी तु जप्रतिसांगे
 न ॥ २१ ॥ गोपीकाचें आसंत प्रेमः स्वमुखें सांगे पुरुषोत्तमः उद्धवाचें भाग्यउत्त
 मः आवडिचें वर्मदेवो सांगे ॥ २२ ॥ श्लोक ॥ रा मेषा सार्धं मथुरां प्रणीते स्वा कलिक
 नाम अ नुरक्त चित्ता ॥ विगाढ भावेन न मे वियोग गति ब्राध योन्यं दृष्टुः सुखा
 यः ॥ ११ ॥ टिका ॥ बलिभद्रासर्ग वेदतत्त्वाः अक्षरं मजमथुरे सिनेताः तैंगो
 पिकांसि जे जालि वेथाः ते सांगतां मजमथुरे ॥ २३ ॥ तें चियांचि अवस्था सांगतां म
 ज अह्यापि धिरन के चित्ताः ऐस देवो सांगत सांगतां कंठि बाष्पता दाटलिः
 ॥ २४ ॥ सांगतां भक्ताचें निज प्रेमः प्रेम इवला पुरुषोत्तमः जो भक्त काम कल्प
 दृपः कृपानिरोपम भक्तांचि ॥ २५ ॥ मजमथुरे जातां देखो निः आंसुवा

(10)

चेपुरनयनिः हृदयफुटे मज्जला गुनिः प्रेमलोळणीघातलिः ॥२६॥ पोटां
तिल्या प्रेमप्रतिः सारीतां मागे न सरतिः धरीतां चरणानसोडितिः यति
काकुलति मज्जला ॥२७॥ नवलभावाय साचां पोटीः मासे स्वरुपां घात
लिमितिः सोडितां न सुटे गांठिः स्वासपोटिं परते नाः ॥२८॥ लाजविसर
ल्या सर्वथाः सासुरापीतापीति देवताः मासे चरणीठेडुनि माथाः रुडति
दिर्घता आक्रंदे ॥२९॥ मज्जविषा आवधे देवतिवोसः मासि पुनः पुना
पाहाति वासः थोर घालुनियां स्वासः उकसा बुकसि स्फुंदति ॥३०॥ आमचा
जिवलगसां गातिः घेडुनि जातो दुहाडुर्मतिः अक्षरासन्मुखसिवियादे
तिः येति काकुलति मज्जला ॥३१॥ उफोयाठाकुनि सन्मुखः मासे पाहा

॥१२॥

(104)

ति श्रीमुखः आवविति वियोगा चेंदुखः ते पौ अधोमुखविळपतिः ॥ १३२ ॥
ऐसिया मजलागी आशक्तः मासाठां इ आन्येनै चितः विसरल्या देख
हसुखसमस्तः अति अनुरत मजलागी ॥ १३३ ॥ मासे निवियोगें तत्ताः
सां सिमासिति ववेथाः ते वेथे विअवस्थाः बोलिसागतां मजनये ॥ १३४ ॥
मजवेगळे जें जें सुखः तें केवळ गोपाका सिदुखः कैसि आवडि आलोळि
कः मज हृदइ देखन विसंबति ॥ १३५ ॥ मज गोकुळिं असतां मासाठा
इ अनुरक्त चिताः ते अशक्ति चिसमुळ कथाः ऐक आतां सांगेन ॥ १३६ ॥
श्लोक ॥ तास्ताः क्षपाः प्रेष्टमेन निताः मयैव वृंदावनगे चरेणाः ॥ क्षि
णा इव ताः पुनरंगता सां हिना मया कल्प समान्मुबु ॥ १३७ ॥ टिका ॥ नव

मागः
११
१२

11

लगोपीकाचाहरीखः मज्जवृंदावनिजातोदेखः मासेंपाहोनियां श्रीमूखः
प्रातः काळिसुखपावति ॥३७॥ गाइपाजुनियां पाणीः गोठणिबैमवि
ल्याश्यानिः तेथें उदकमिसेंगौळणीः पाहाव्यालागुनि मज्जयेति ॥३८॥
तेथें नानाकौतुकें नानालिळाः नानापरीच्याखेळतांखेळाः तोतोदे
खोनिसोहळाः सुखेंवेलहाळसुखावतिः ॥३९॥ मज्जसांयेंकाळियेतां
देखोनिः आरसानिंबलोपाधेउनिः सामोयायेतिधावोनिः लागति
चरणीस्वानदेः ॥४०॥ असें त्रिकाळदर्शनघेतां धणीनपुरेयांचि
याचिताः याहिवरीवर्तलीकथाः येकांतताअतिगुह्य ॥४१॥ तें सु
खगोपीकाजाणतिः कामिजाणेश्रीपतिः जेरासक्रिडैचारातिः जा

॥४२॥

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे
राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)
दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८
Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com